

**ITÄ-UUDENMAAN
SYYTTÄJÄNVIRASTO**
PL 313
01301 Vantaa
Puhelin 029 56 21200
Fax 029 56 21240

LAUSUMA
31.1.2013

Dnro 006/41/12

OIKEUSMINISTERIÖ

oikeusministerio@om.fi

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston lausuma Oikeusministeriön todistelu- toimikunnan mietintöön 69/2012 (OM 18/41/2010, OM031:00/2010)

Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto kannattaa todistelua koskevien säännösten uudistamista pääasiassa toimikunnan ehdottamalla tavalla. Asia ja muutokset on toimikunnan mietinnössä esitelty perusteellisesti. On olemassa käytännön tarve tarkastella ja säätää todistelua koskevia säännöksiä, mm. päivittää säännökset Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimen uudemman oikeuskäytännön edellyttämään tilaan.

Pääosaan ehdotuksista ei siis ole huomautettavaa. Seuraavassa kuitenkin lausutaan joistakin yksityiskohdista, jotka tulisi säätää toimikunnan mietinnöstä poikkeavalla tavalla. Kriittiset huomiot liittyvät käräjäoikeuden toimivaltaan antaa syyttäjälle määräyksiä syytetehtävän hoitamiseen liittyvässä asiassa, anonyymiin todisteluun ja hyödyntämiskieltoon.

1) Mietinnössä ehdotettu ROL 5 luvun 4 §

Mietinnössä on ehdotettu, että syyttäjän olisi toimitettava todisteet ja muut asiakirjat tuomioistuimelle tuomioistuimen määräämällä tavalla. Säännöksessä siis annetaan tuomioistuimelle toimivalta määrätä yksittäinen syyttäjä hoitamaan syyttämisasiaa tuomioistuimen haluamalla tavalla.

Vaikka säännös ja sen perustelut antavat vaikutelman, että kyse ei olisi merkittävästä asiasta, on tässä kohdin ehdotettu muutos:

- tosiasiallisesti periaatteessa merkityksellinen,
- voi asettaa tuomioistuinlaitoksen puolueettomuuden kyseenalaiseksi,
- on ristiriidassa todistelua koskevan pääsäännön kanssa,
- asettaa oikeudenkäynnin osapuolet epätasa-arvoiseen asemaan,
- ei sisällä riittäviä oikeusturvatakeita; ja

- aiheuttaa merkittäviä kustannuksia, joita ei ole otettu mietinnössä huomioon.

Periaatteellisia näkökohtia:

On ensinnäkin todettava, että meillä omaksutussa akkusatorisessa menettelyssä syyttäjä on itsenäinen rikosasian asianosainen eikä siis organisatorisesti tai asiallisestikaan tuomioistuimen määräysvallan alainen esittelijä tai tutkija. Se, että säännöksessä esitetään tuomioistuimelle toimivalta suorastaan määrätä syyttäjä toimimaan tietyllä tavalla viittaa enemmänkin meillä jo syrjäytettyyn inkvisitoriseen menettelyyn, jossa tuomioistuin oli vastuussa myös todisteiden hankkimisesta. Vertailun vuoksi tässä voisi todeta, että esim. ROL 5 luvun 7 §:ssä, jossa on kysymys tuomioistuimen havaitsemasta esitutkinnan suoranaisestä puutteesta, on tuomioistuimelle annettu toimivalta vain kehottaa syyttäjää esitutkinnan täydentämiseen. Tämä sääntely vastaa enemmänkin syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksen keskinäisiä toimivaltuuksia itsenäisinä toimijoina.

Esitetty säännös tuomioistuimen syyttäjään kohdistuvassa määräysvallasta on selvästi ristiriidassa syyttäjän itsenäisen syyteharkintavallan kanssa, joka on lailla turvattu syyttäjälaitoksesta annetun lain 7 §:ssä. Syyttäjän tehtävien asettaminen tuomioistuimen määräysvallan alaiseksi ja näiden instituutioiden tehtävien ja toimivaltuuksien sekoittuminen esitetyllä tavalla keskenään on jo myös perustuslaillinen kysymys.

Tuomioistuimen puolueettomuudesta:

On selvää, että nostaessaan syytteen syyttäjän on toimitettava tuomioistuimelle todisteet yms. asiaa selventävät asiakirjat.

Syyttämistehtäväänsä liittyen syyttäjä yleensä pyrkii toimittamaan todisteensa sellaisena, että niiden esitystapa palvelee syytteen ajamista, mm. todisteiden esittelyä ja asiaesittelyä. Käytännössä syyttäjä osallistuessaan esitutkintaan osaltaan huolehtii riittävien todisteiden hankkimisesta ja siitä, että ne käyvät ilmi esitutkintapöytäkirjasta. Näin ollen syyttäjän todisteet käyvät ilmi esitutkintapöytäkirjasta, jossa ne on numeroitu, asetettu loogiseen järjestykseen ja löytyvät asianosaisille helposti. Pääkäsittelyssä syyttäjän tehtävään kuuluu esitellä nämä todisteet ymmärrettävästi. Jos hän tässä epäonnistuu katsotaan se syyttäjän vahingoksi ja tuomioistuimen on tällöin esimerkiksi hylättävä syyte.

Näin ollen, jos tuomioistuin lähtee määrittämään todisteiden toimittamisesta, on sillä tosiasiallisesti merkitystä myös niiden esittämistapaan oikeudenkäynnissä. Jos tuomioistuimen po. määräys vaikuttaa siihen, että asia sillä selkiytyy, koituu se syytetyn vahingoksi. Tällöin syytetyn näkökulmasta asia näyttää siltä, että tuomioistuin auttaa syyttäjää syytteen ajamisessa. Tältä asia saattaa vaikuttaa myös ulkopuolisen silmin katsoen. Säännöksen soveltaminen avaa mahdollisuuden esittää ihmisoikeusloukkausväitteitä, joille on ainakin teoreettinen perusta.

Toisaalta, vaikka suoraa vaikutusta po. määräyksen ja myöhemmän prosessin ja lopputuloksen välillä olisikin mahdoton myöhemmin todentaa, tällainen määräys joka tapauksessa puuttuu merkittävällä tavalla syyttäjän oikeuteen ajaa juttua parhaaksi katsomallaan tavalla. Syyttäjän näkökulmasta tuomioistuin asettuu häntä vastaan siinä, miten syyttäjä oli ajatellut jutun ajaa. Huomattava on, ettei edes Valtakunnansyyttäjällä syyttäjän esi-

miehenä ole tällaista toimivaltaa. Syyttäjä on itsenäinen lainkäyttäjä, ja on katsottu, ettei ole sopivaa, että joku taho pääsisi vaikuttamaan siihen, miten syyttäjä yksittäistä hänellä hoidettavana olevaa juttua ajaa. Vielä vähemmän hyväksyttävää on, että tuomioistuin voisi määrätä siitä, miten yksittäinen asianosainen juttuaan ajaa ja todisteitaan esittää. Siten ei ole oikein laajentaa tuomioistuimen toimivaltaa määrätä syyttäjää toimessaan esitetyllä tavalla. Tällainen toimivalta menisi myös yli normaalin prosessin johdon.

Ristiriita muiden todistelua koskevien sääntöjen kanssa:

Kuten todistelusta muutoin esitetään säädettäväksi, asianosaisilla on oikeus esittää tuomioistuimelle haluamansa näyttö. Tuomioistuimella on vain rajalliset ja laissa säädetyt mahdollisuudet evätä asianosaisten nimeämää näyttöä. Tämän todistelun pääsäännön kannalta on erittäin ristiriitaista, että nimenomaan syyttäjän nimeämän näytön voisi hylätä siten, ettei sen perusteella asiaa edes alettaisi tutkia, ellei sitä toimiteta käräjäoikeudelle jollain tietyllä yksittäistapauksittain määrättävällä tavalla. Lähtökohtana on tässäkin pidettävä, että laillisella tavalla oikeudelle toimitetut todisteet on oikeuden otettava vastaan ja käsiteltävä.

Tästä pääsäännöstä (ja siitä laissa säädetyistä tarkkarajaisista poikkeuksista) poiketen mietinnössä on esitetty tuomioistuimelle täysin avoin ja rajoittamaton toimivaltaa määrätä näytöstä, jonka se suostuu ottamaan vastaan. Vähimmillään esitettyä säännöstä on muutettava siten, että määräysten sisällöstä ja edellytyksistä säädetään laissa tarkemmin. Perusteeksi määrätä syyttäjä toimittamaan todisteet muulla tavalla ei ainakaan saa riittää tuomioistuimen omista mukavuustarpeista tai arkistokäytänteistä johtuva halu saada aineisto muussa kuin sille jo toimitetussa muodossa.

Ehdotettu säännös prosessiin osallisten tasapuolisen kohtelun näkökulmasta:

Asianosaisten tasaveroisuuden näkökulmasta esitetty säännös on epäonnistunut. Vähimmillään olisi lähdettävä siitä, että tällaiset määräykset kohdistetaan kaikkiin prosessin osapuoliin samansisältöisinä tasapuolisesti. Jos tämä ei ole mahdollista, on esitetystä muutoksesta jo tämänkin vuoksi luovuttava.

Ylipäätään voi kysyä, onko todella virkatyötä tekevien syyttäjien tuomioistuimeen toimittama aineisto niin ongelmallista, että uusi sääntely olisi vain heihin erityisesti kohdistuen tarpeen. Esityksen mukaan prosessin muut osapuolet saisivat kuitenkin edelleen vain nimetä todisteet esitutkintapöytäkirjasta tai toimittaa todisteet muutoin miten haluavat. Nimeäminen esitutkintapöytäkirjasta on myös tavanmukainen pääsääntö. Lopputuloksena tämä johtaa siihen, että todisteet on tuomioistuimessakin eroteltava esitutkintapöytäkirjasta eli sama työ tehdään käytännössä kahdesti: sekä syyttäjän toimesta että tuomioistuimessa.

Oikeusturvasta:

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen määräystä ei voisi riitauttaa ja sen noudattamatta jättämisen seurauksena olisi syyttäjän virkavastuu. Käytännössä siis yksittäinen syyttäjä saattaisi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen siitä, ettei hän katso voivansa noudattaa tuomioistuimen määräystä.

Asia ei ole pelkästään akateeminen ottaen huomioon, että ajoittain alioikeuksien tuomiot muuttuvat ylioikeuksissa mm. tuomioistuimen suorittaman väärän lain soveltamisen johdosta. Ainakin esitettyyn säännökseen on liitettävä valitusoikeus, jotta tuomioistuimen yksittäiseen syyttäjään kohdistaman määräyksen sisältö ja edellytykset on mahdollista riitauttaa ennen pääkäsittelyn aloittamista. Nopeampaan prosessiin päädytään, jos tuomioistuin itse järjestää todisteet ja muut asiakirjat mielestään parempaan järjestykseen, jos sen näkökulmasta syyttäjän toimittama aineisto on sekava. Muutoinkin on luontevampaa, että paperien järjestely tehdään suoraan sitä haluavan tuomioistuimen toimesta siten kuin se asiassa haluaa tehtävän eikä niin, että syyttäjä joutuu tässä tulkitsemaan tuomioistuimen tahtoa.

Kustannuksista:

Jos Oikeusministeriö lähtee edelleen esittämään kysymyksessä olevaa säännöstä esitetyn sisältöisenä tulee muutoksen kustannukset selvittää ja siirtää tuomioistuinlaitoksen palveluksesta syyttäjälaitokseen riittävä määrä henkilöitä ja resursseja todisteiden erotteluun esitutkintapöytäkirjasta.

Esitetyssä muodossaan kysymys on säännöksestä, jonka turvin tuomioistuimen asiakirjojen arkistointiin liittyvä työ tosiasiallisesti siirtyy syyttäjälaitoksen tehtäväksi. Käytännössä on selvää, että tuomioistuimet tulevat heti säännöksen voimaantultua määräämään, että syyttäjän on toimitettava kaikissa jutuissa jutun kirjalliset todisteet oikeudelle omana liitteensä. Tämä tulee johtamaan siihen, että asiantuntijatyötä päätyönään tekevät syyttäjät joutuvat käyttämään työaikaansa esitutkintapöytäkirjojen sivujen repimiseen ja kopioimiseen. On vaikea arvioida tähän työhön käytettävien henkilötyövuosien määrää mutta kokonaisuutena voisi olla kysymys noin 40 toimistotyöntekijän henkilötyövuosien määrästä, joka tulisi siirtää käräjäoikeuksista paikallisiin syyttäjänvirastoihin. Lisäksi, kuten edellä on todettu, työ määrä ei uudistuksen myötä yksin siirry vaan uudistus johtaisi myös saman työn tekemiseen moninkertaisesti.

Kun kustannukset otetaan huomioon on luonnollisesti aina verrattava mitä niillä on saatavissa. Toimikunnan mietinnöstä ei käy asiallisesti ilmi mitään muuta syytä esitetulle tuomioistuimen määräysvallalle, kuin että erityisesti laajoissa asioissa on välttämätöntä, että osapuolille on selvää mihin todisteisiin syyttäjä asiassa vetoaa. Todettakoon, että tämä ei voi olla ongelma ja todellinen syy esitetulle muutokselle. Nostaessaan syytteen syyttäjä nimeää haastehakemuksessa kirjalliset todisteet ja nimeää niille todistusteemat. Muihin kuin nimettyihin todisteisiin ei asiassa vedota eikä käräjäoikeus nimeämättömiin todisteisiin voi tuomiota perustaa. Ei siis ole mahdollista, että prosessin osapuolille voisi olla nykyäänkään mitenkään epäselvää, mitkä ovat syyttäjän todisteet. Esitetyllä - syyttäjälaitokselle kustannuksia aiheuttavalla - muutoksella ei siis ole saavutettavissa sitä hyötyä, millä sitä mietinnössä perustellaan.

Yhteenveto:

Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto yllä esitettyyn ja valtionsyyttäjä Mika Illmanin mietinnön liitteestä ilmi käyvään eriävään mielipiteeseen viitaten esittää, että kysymyksessä olevasta säännöksestä poistetaan tuomioistuimen toimivalta määrätä syyttäjä toimittamaan todisteet ja muut asiakirjat tuomioistuimen määräämällä tavalla. Riittäväksi on katsottava, että syyttäjä toimittaa tämän aineiston tuomioistuimelle laillisesti.

Toissijaisesti säännöksen resurssivaikutukset on huomioitava ja esimerkiksi Oikeusministeriön hallinnonalan sisäisin henkilösiirto on varmistettava, että syyttäjälaitoksella on riittävästi henkilökuntaa, työtiloja ja laitteita kysymyksessä olevan lainmuutoksen vaatiman työn tekemiseen.

Tuomioistuinlaitoksesta on tällöin siirrettävä henkilötyövuosia syyttäjälaitokselle.

2) ANONYYMI TODISTELU:

Mietinnössä on esitetty selkeä tarve anonyymille todistelulle. Mietinnössä sitä esitetään sallittavaksi hyvin poikkeuksellisesti ja rajoitetusti. On tärkeää, että Suomessa mahdollistetaan anonyymi todistelu edes esitetyssä laajuudessa. Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto pyytää otettavaksi huomioon valtionsyyttäjä Mika Illmanin eriävään mielipiteeseen kirjatut huomiot ja esittää, että ne huomioidaan asian jatkokäsittelyssä. Illmanin esittämä säännöksen hieman laajempi soveltamisala on perusteltu.

3) HYÖDYNTÄMISKIELLOSTA:

Todistelutoimikunnan mietinnössä on tutkittu hyödyntämiskieltoa ja päädytty säädökseen (ROL 17 luvun 25 §), joka vastannee ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä. Kuitenkaan mietinnöstä ei laajemmalti käy ilmi punnintaa sen suhteen, onko säännöksen 3 momentissa mainittu ehdoton todisteen hyödyntämiskielto esineinä pidettävien asiakirjojen tai muiden reaaliesineiden osalta todella aina välttämätön. Käytännössä esimerkiksi kirjanpito on saatettu joutua luovuttamaan esim. ulosottoon. Onko sitten niin, että siitä ilmikäyviä tietoja ei enää koskaan saa käyttää minäkään rikoksen todistamiseksi. Edelleen epäilty on saatettu sakon uhalla velvoittaa luovuttamaan esine omistajalleen. Onko sitten niin, että esineen omistaja ei voi enää tehokkaasti tarjota esinettä todisteeksi rikosasiassa.

Ainakin esineiden ja kirjanpidon osalta olisi toivottavaa, että laissa annettaisiin täsmällisempiä määräyksiä tai edes lain esitöistä kävisi ilmi hyödyntämiskielton rajat tarkemmin. Muutoinkin säännöksen yleiskattavuus ja ehdottomuus herättää epäilyä, johtaako se lopulta yksittäistapauksissa täysin kohtuuttomiin lopputuloksiin. Tässä kohden olisi ehkä syytä käydä laajalti erilaiset oikeudelliset prosessit läpi, joissa epäilty voi joutua luovuttamaan jotain esineitä, asiakirjoja tai tietoa. Säännöksen sisältöä voisi vielä myös harkita. Ajateltavissa voisi olla säännös, jonka mukaan hyödyntämiskieltoa ei aseteta, jos esine on saatu pakon uhalla sen haltuun joka sen omistaa tai siitä voi muuten määrätä eikä tilanteessa, jossa kyseisen esineen hävittäminen tai kätkeminen on rangaistavaa. Tällainen rajoitussäännös ottaisi huomioon omaisuuden suojan ja olisi koherenssissa sen kanssa, ettei kirjanpito velvollinen saa edes rikoksia peitelläkseen hävittää tai kätkeä kirjanpitoa.

Erityisesti on vielä todettava asianajaja Markku Fredmanin eriävän mielipiteen johdosta, että säännöstä on nimenomaisesti tulkittava siten, että painavia syitä hyödyntämiskielton asettamiselle on vaadittava myös silloin, kun kysymys on esimerkiksi takavarikko- tai kuuntelukiellon tms. rikkominen. Olkoonkin, että kyseessä oleva virhe saattaa olla jo itsessään painava syy, jos se on riittävän karkea mutta automaatio ei hyödyntämiskielto

saa näissäkään tapauksissa olla. Kuten Fredmanin eriävästä mielipiteestä ilmi käy, on odotettavissa, että lain sanamuodosta ilmikäyvä tulkinta riitautetaan, ellei sitä selvemmin lain esitöihin kirjata.

Vantaalla,

31. tammikuuta 2013

Tom Söderlund
johtava kihlakunnansyyttäjä
Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto

Mikko Männikkö
kihlakunnansyyttäjä
Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto